

ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Ανάγνωση από τον καθηγητή ή ακρόαση
2. Αναπόληση – Ελεύθερες εντυπώσεις
3. Συγκινησιακά στοιχεία
4. Περιεχόμενα – Θεματική (υποβολή καιρίων ερωτημάτων από τον καθηγητή)
5. Ερμηνεία – Εμβάθυνση – Επεξεργασία στίχων / ενοτήτων
6. Συνολική θεώρηση του ΟΛΟΥ

Σχήμα: ΟΛΟ – ΜΕΡΟΣ – ΟΛΟ

 Η επεξεργασία γίνεται πάντα με συνεχείς παραπομπές στο κείμενο (ανάγνωση στίχων / χωρίων από το μαθητή).

Επίλογος¹

Τεύκρος Ανθίας

Αλήτη! Απόψε είν' η βραδιά τόσο καλή, τόσο καλή.
Μπορείς να πας να κοιμηθείς σ' ένα παγκάκι αλήτη!
Πλάτυνε η σκέψη τη ζωή τόσο πολύ, τόσο πολύ,
πο 'κανε ο άνθρωπος τη γη κι όλο το σύμπαν σπίτι.

Δεν έχεις δάκρυα να θρηνείς, ούτε κουράγιο να πονείς,
ούτε κραυγές υστερικές να βγάνεις πέρα ως πέρα.
Είσ' ένα κύμα σιωπηλό μιας τρικυμίας παντοτεινής,
Που γαληνεύει ανήσυχα στην ήσυχη εσπέρα.

Κι όταν θα βρεις το λυτρωμό σ' ένα παγκάκι ξαπλωμένος,
Και θα σιγήσει ο σίφουνας κι η θύελλα της ζωής σου,
Αλήτη, δε θα πεις ποτέ πως ήσουν κουρασμένος,
Απ' τον αγώνα το σκληρό της άρρυθμης ψυχής σου.

Αλήτη! Απόψε είν' η βραδιά τόσο καλή, τόσο καλή.
Μπορείς να πας να κοιμηθείς σ' ένα παγκάκι αλήτη!
Πλάτυνε η σκέψη τη ζωή τόσο πολύ, τόσο πολύ,
πο 'κανε ο άνθρωπος τη γη κι όλο το σύμπαν σπίτι.

¹ Το ποίημα είναι το τελευταίο της ποιητικής συλλογής του Τ. Ανθία «Τα σφυρίγματα του αλήτη», που εκδόθηκε το 1929.

Διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές:

- ❖ Να γνωρίσουν ένα βασικό μοτίβο της ποίησης του Τεύκρου Ανθία, τον αλητισμό, ως έκφραση αμφισβήτησης του κατεστημένου.
- ❖ Να διακρίνουν πόσο σκληρή εμπειρία είναι η ζωή στο περιθώριο γι' αυτόν που τη ζει.
- ❖ Να έρθουν σ' επαφή με την αδρή λυρική φωνή του Τεύκρου Ανθία, όπως ακούγεται μέσα από το ποίημα «Επίλογος».

Μέσα:

Σχολικό εγχειρίδιο (Διδακτικό εγχειρίδιο (Α.Κ.Λ. για το Λύκειο, Μέρος Β', ΥΑΠ 2008, σελ. 15)

Πίνακας

Φυλλάδιο με παράλληλο κείμενο

Μεθοδολογία διδασκαλίας:

Διαλογική – μαιευτική – διερευνητική.

Πορεία διδασκαλίας:

- ❖ Δίνεται ως αφορμή το σκίτσο του Δ. Αρβανίτη που ακολουθεί και οι μαθητές καλούνται να σχολιάσουν ό,τι απεικονίζει καθώς και τις πιθανές προεκτάσεις του.

- ❖ Ακολουθεί η ανάγνωση του ποιήματος. Ο καθηγητής αφήνει τους μαθητές να το μελετήσουν. Έπειτα τους ζητά να εντοπίσουν τον ποιητικό ήρωα και να προσδιορίσουν το «ποιόν» του, όπως αυτό διαγράφεται μέσα από τους στίχους του ποιήματος. Σχολιάζουν επίσης τη χρήση του β' προσώπου από τον ποιητή.

Η προσφώνηση (*Αλήτη!*) προσδιορίζει εξ αρχής το ποιητικό υποκείμενο. Ήρωας του ποιήματος δεν είναι ο παραδοσιακός λεβέντης, ούτε καν ο καθημερινός άνθρωπος. Είναι ένας αντισυμβατικός τύπος, ένας καταφρονεμένος του περιθωρίου, ένας αλήτης. Η επιλογή θα ήταν ίσως παράδοξη για άλλον ποιητή, για τον Ανθία όμως που έζησε τρία περίπου χρόνια αλητείας στην Αθήνα και γεύτηκε τόσο την ελευθερία όσο και τις πίκρες μιας τέτοιας ζωής, είναι αναμενόμενη. Η χρήση β' προσώπου (*Μπορείς...*) υποβάλλει την ψυχική εγγύτητα του ποιητή προς τον ήρωά του.

- ❖ Στη συνέχεια εντοπίζουν στο ποίημα στοιχεία της αλήτικης ζωής και σχολιάζουν ποια γεύση αφήνουν στον ήρωά του.

Από τα στοιχεία που συνθέτουν τη ζωή των ανθρώπων του περιθωρίου εδώ κυριαρχεί το παγκάκι όπου μπορούν να «φιλοξενηθούν» τα βράδια. Σε χώρους ανοιχτούς, χωρίς προστασία ή φροντίδα, το παγκάκι γίνεται για λίγο ένα «σπιτικό» χωρίς θαλπωρή, ανοιχτό στο σύμπαν όπως και η ίδια η ψυχή του αλήτη (*Πλάτυνε η σκέψη τη ζωή...σπίτι*). Η ελευθερία από κάθε είδους δεσμεύσεις συνεπάγεται ωστόσο ένα τίμημα σκληρό: μοναξιά και μιζέρια που συντρίβουν επαναληπτικά την ευαίσθητη ψυχή, τόσο που δεν έχει πια κουράγιο να εκδηλώνει τον πόνο της με δάκρυα ή κραυγές. Η πίκρα παραμένει ανεκδήλωτη (*Είσ' ένα κύμα σιωπηλό...στην ήσυχη εσπέρα*) υπονομεύοντας περισσότερο τη ζωτικότητα ενός οργανισμού ήδη εξασθενημένου.

- ❖ Εντοπίζουν και σχολιάζουν τη σχέση της πρώτης στροφής με τις υπόλοιπες του ποιήματος.

Αν διαβάσει κανείς μόνο την πρώτη στροφή σχηματίζει την εντύπωση ότι η απεριόριστη και αδέσμευτη (μποέμικη²) ζωή του αλήτη προβάλλεται ως ιδανική αφού φαίνεται ότι

² Η γαλλική λέξη «Μποέμ» αρχικά σήμαινε την καταγωγή από τη Βοημία, δηλαδή Βοημός. Συνεκδοχικά δηλώνει αυτόν που κάνει ζωή τσιγγάνου, χωρίς τη φροντίδα και τη σκέψη της επαύριον. Η ονομασία αυτή

απελευθερώνει τον άνθρωπο και τη σκέψη του. Οι δύο επόμενες στροφές όμως αναιρούν αυτή την εντύπωση γιατί αποκαλύπτουν πόσο μοναχική και σκληρή είναι αυτή η ζωή. Έτσι, όταν η πρώτη στροφή στο τέλος του ποιήματος επαναλαμβάνεται, το νόημά της εισπράττεται διαφορετικά. Υπό το βάρος των προηγούμενων στίχων στο νόημά της λανθάνει πλέον η πικρία και οι στροφή αποκτά σαρκαστική απόχρωση. Ο ποιητής αποκαθλώνει, διαψεύει την ειδυλλιακή εικόνα που πιθανόν να δημιούργησαν οι πρώτοι στίχοι του για τη ζωή αυτή.

- ❖ Σχολιάζουν τη μοίρα που περιμένει τελικά τον αλήτη καθώς και τον τίτλο του ποιήματος.

Μια τέτοια ζωή δεν μπορεί παρά να οδηγηθεί σύντομα στο τέλος της. Το τέλος αυτό μπορεί να ισοδυναμεί με λύτρωση, με ανάπαυση από μια ζωή θυελλώδη και σκληρή (*Κι όταν θα βρεις το λυτρωμό...ζωής σου*). Προδικασμένη από την αρχή η μοίρα του αλήτη, ούτε και στο τέλος θα του δώσει την ευκαιρία να εκφράσει οποιοδήποτε παράπονο (*δε θα πεις...ψυχής σου*). Ο τίτλος του ποιήματος επομένως δίνει και το στίγμα του περιεχομένου του. Πρόκειται για τον επίλογο, για το τέλος της ζωής ενός αλήτη, που βίωσε τόσο την ανεμελιά όσο και κυρίως τη σκληρότητα της αλήτικης ζωής.

- ❖ Διαβάζουν το ποίημα του Αρ. Ρεμπώ και σχολιάζουν πού αυτό συναντάται με τον *Επίλογο* του Τεύκρου Ανθία.

Το ποίημα του Ρεμπώ συναντάται μ' εκείνο του Ανθία στο μοτίβο του αλητισμού, το οποίο χειρίζεται με παρόμοιο τρόπο. Αφενός δείχνει την ανεμελιά και την αίσθηση της ελευθερίας που απολαμβάνει ο αλήτης (*Τραβούσα...έρωτες, κοντορεβυθούλης...σκιές*) και αφετέρου δείχνει πόσο δύσκολη και σκληρή είναι παράλληλα η αλήτικη ζωή (*Το μόνο παντελόني μου μια τόση τρύπα είχε!, Για λύρες... πάνω στην καρδιά!*).

- ❖ Διερευνούν την τεχνική του ποιήματος.

χρησιμοποιήθηκε από τους Γάλλους προκειμένου να χαρακτηρίσουν έτσι τους Παρισινούς λογοτέχνες και καλλιτέχνες για την ατημέλητη εμφάνισή τους και κυρίως για τον ανέμελο τρόπο της σκέψης και της ζωής τους, που αντιστρατεύονταν τα στενά όρια του βίου των πολιτών με τις καθημερινές ανάγκες και υποχρεώσεις. Την εποχή του Μεσοπολέμου, οπότε και κυκλοφόρησε η ποιητική συλλογή του Τεύκρου Ανθία, σε ορισμένους καλλιτεχνικούς και λογοτεχνικούς κύκλους υπήρχε η πεποίθηση ότι ένας τέτοιος ανθρώπινος τύπος μπορούσε να παίξει καταλυτικό ρόλο με την αρνητική του στάση απέναντι στο κοινωνικό σύστημα.

Από την άποψη της μορφής το ποίημα ανήκει στην παραδοσιακή ποίηση. Αποτελείται από τέσσερις τετράστιχες στροφές με πλεχτή ομοιοκαταληξία (*πονείς – παντοτεινής, πέρα-εσπέρα*). Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι η χρήση της επανάληψης αλλά και ο λεπτός λυρισμός που επιτυγχάνεται με τη δυναμική της μεταφοράς (*π.χ. Είσ' ένα κύμα σιωπηλό μιας τρικυμίας παντοτεινής*). Χαρακτηριστική είναι επίσης η κυκλική δομή του ποιήματος – αρχίζει και τελειώνει με την ίδια ακριβώς στροφή– τεχνική που ο Ανθίας επαναλαμβάνει και σε άλλα ποιήματα της ίδιας συλλογής.

- ❖ Σχολιάζουν τι νομίζουν ότι αντιπροσωπεύουν ο ήρωας του ποιήματος και ο τρόπος ζωής του.

Ο αλήτης και ο αντισυμβατικός τρόπος ζωής του αντιπροσωπεύουν τη διαμαρτυρία του ευαίσθητου ανθρώπου απέναντι σ' ένα κοινωνικό σύστημα που το χαρακτηρίζει η αναλγησία και η υποκρισία απέναντι στα κοινωνικά προβλήματα. Παρά το ότι μια τέτοια διαμαρτυρία δεν έχει ουσιαστικό αποτέλεσμα, δεν παρουσιάζεται ως αδιέξοδη, γιατί δε στοχεύει στην ανατροπή αλλά στην ευαισθητοποίηση.

- ❖ Κατά τη διάρκεια της συζήτησης οι μαθητές παρακινούνται διαρκώς να εκφράζονται σε συνεχή λόγο.

Ασκήσεις για το σπίτι (επιλογή):

1. Επισκεφτείτε την παρακάτω ιστοσελίδα και διαβάστε το άρθρο που φιλοξενεί. Γράψτε έναν δικό σας «Επίλογο» πεζό ή ποιητικό με αφορμή την είδηση που διαβάσατε.

<http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=11424&subid=2&pubid=2054824>

2. Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα που ακολουθεί και εντοπίστε τα σκίτσα στ-οργής για τους άστεγους που φιλοξενεί. Επιλέξτε ένα απ' αυτά και γράψτε ένα μικρό κείμενο σχολιάζοντάς το.

http://www.e-tipos.com/multimedia_popup?id=1694

3. Η ερώτηση 4 του ΑΚΛ (σ. 16).

Παράλληλο κείμενο

Τραβούσα πέρα, μες στις τρύπιες τσέπες οι γροθιές μου,
το πανωφόρι γίνονταν κι αυτό ιδανικό
βάδιζα κάτω από τον ουρανό, Ω μούσα ,κι ήμουν
ο μπιστικός σου.

Κι ώ, πόσους ονειρεύτηκα εξαίσιους έρωτες.
Το μόνο παντελόνι μου μια τόση τρύπα είχε!
- κοντορεβιθούλης ρέμβαζα ,και ξεκούκιζα στο
διάβα μου
ρίμες. Κι είχα για χάνι την Άρκτο τη Μεγάλη,
-Τ' αστέρια μου, ψηλά ,πόσο γλυκά πού θρόιζαν!
Και τ' άκουγα ,και καθόμουν στων δρόμων
τα χαντάκια,
τα όμορφα του Σεπτέμβρη βράδια, κι ένιωθα
τις σταγόνες
της δροσιάς στο κούτελο, λες κι ήτανε κρασί
βαρβάτο.
Ριμάροντας μες σε φανταστικές σκιές,
Για λύρες, τα λάστιχα τραβούσα
Των πληγιασμένων παπουτσιών με το ένα πόδι
πάνω στην καρδιά!

ARTHUR RIMBAUD, *Φαντασία*

Βιογραφικό σημείωμα

Ο Τεύκρος Ανθίας γεννήθηκε το 1903 στην Κοντέα Αμμοχώστου και το πραγματικό του όνομα ήταν Ανδρέας Παύλου. Το 1922 πήρε το δίπλωμα του δασκάλου από το ιεροδιδασκαλείο της Λάρνακας. Τότε εκδίδει μια ποιητική συλλογή με τίτλο «Λουλούδια της αγάπης». Την ποιητική του πορεία την ξεκίνησε ως ποιητάρης, από παιδί ακόμα. Μέχρι το 1918 είχε εκδώσει ήδη 8 «ποιητάρικες φυλλάδες». Εργάστηκε ως δάσκαλος τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα όπου μετοίκησε το 1924 και υπηρέτησε στην επαρχία.

Το 1926 θα πάει στην Αθήνα. Τα τρία χρόνια που θα ζήσει εκεί, είναι χρόνια μοεέμικης αλητείας, γεμάτα σκληρές εμπειρίες. Η περιπλάνηση, η μοναξιά, η δυστυχία και η πείνα, θα αποτυπωθούν ανάγλυφα στη συλλογή «Τα Σφυρίγματα του Αλήτη», που εκδίδεται το 1929. Στη συλλογή αυτή παρουσιάζεται εμφανώς επηρεασμένος από την ποίηση του Βάρναλη. Το 1930 επιστρέφει στην Κύπρο και το 1931, λόγω της συμμετοχής του στο κίνημα των Οκτωβριανών συλλαμβάνεται από τις αγγλικές Αρχές και εκτοπίζεται στο χωριό Ανδρολύκου. Την ίδια περίοδο εντάσσεται οριστικά στις τάξεις του κινήματος της Αριστεράς και η ποίησή του στο εξής στρατεύεται ενάντια σε κάθε μορφής αδικία. Το 1934 εκδίδει τη συλλογή «Διψασμένοι στην Άβυσσο» και το 1939 τη συλλογή του «Άνοδος». Το 1943 κάνει μια προσπάθεια να επιστρέψει στο κλίμα της συλλογής «Τα Σφυρίγματα του Αλήτη», γεγονός που καθίσταται φανερό στον τίτλο της νέας συλλογής, που εκδίδει με τίτλο «Τα σφυρίγματα του Ερημίτη». Χρησιμοποιώντας διάφορα ψευδώνυμα εκτός από το *Τεύκρος Ανθίας* δημοσιεύει εκτός από ποίηση και θεατρικά έργα, καθώς και πεζά και παιδική λογοτεχνία, ενώ παράλληλα ασχολείται και με λαογραφικές έρευνες. Το 1948 εγκαθίσταται στο Λονδίνο και ασχολείται ενεργά με τη δημοσιογραφία, ενασχόληση που είχε ξεκινήσει όταν επέστρεψε στην Κύπρο. Επιστρέφει στο νησί το 1955 κι ενώ έχει ήδη αρχίσει ο απελευθερωτικός αγώνας. Συλλαμβάνεται από τους Άγγλους και φυλακίζεται. Το 1957 αναχωρεί και πάλι για το Λονδίνο, συνεχίζει την ποιητική του παραγωγή μέχρι το 1968 που πεθαίνει.

Για την ποίηση του Τεύκρου Ανθία

"Νομίζω πως ο Ανθίας κατατάσσεται με ποιητές σαν τον Μπρεχτ, που βλέπουν τη δημιουργία τους σαν "όπλο" - προσφορά στον αγώνα και τη μορφή της εξαρτημένη από το θέμα και το στόχο της. Ο Ανθίας ήταν πρωτοπόρος στη μορφή που διάλεξε. Ήταν πρωτοπόρο πνεύμα - και πνευματικά και επαναστατικά. Δε φοβόταν την πάλη με τα καθιερωμένα, δε φοβόταν τη φτώχεια. Ήταν αφοσιωμένος πάντοτε στο καλύτερο αύριο. Αγαπούσε την οικογένειά του, τους φίλους του, την τέχνη, τον αγώνα. Ήταν διανοούμενος, αλλά πάντα άνθρωπος του λαού. Γι' αυτό και η ποίησή του μιλά και στον απλό αγρότη και στο διανοούμενο. "

Φλόρα Ανθία

"Με την πικρή, σαρκαστική όσο και επαναστατημένη αυτή ποιητική συλλογή, που γνώρισε αλλεπάλληλες εκδόσεις, εισβάλλει ο "αλητισμός" στη νεοελληνική λογοτεχνία, όχι κατά το γαλλικό πρότυπο, αλλά σαν αυθόρμητη ιλαροτραγική ενατένιση της ζωής και προέκταση της δυστυχίας ενός βασανισμένου ανθρώπου, που ζητεί στη ζωή τη θέση που δικαιούται."

Δ. Τσάκωνας

"Από ιδιοσυγκρασία έρεπε σε εκτεταμένες συνθέσεις για να περικλείσει τα ποιητικά οράματά του και τις μαρξιστικές ιδέες για αταξική κοινωνία. Τον συνέθλιβε όμως η συναίσθηση μιας επικαιρικής κοινωνικής οφειλής... Όταν όμως ο ποιητής επιβάλλεται στο υλικό του, καταθέτει ένα λυρικό λόγο, του οποίου ο κοινωνικός χαρακτήρας προβάλλει μια κριτική και μαχητική στάση, απόρροια του επαναστατικού ουμανισμού του."

Λεύκιος Ζαφειρίου